

Jüri mäng, 13. september 2023

Küsimused: võistkond Tallinn

1. Euroopas oli aastail 1920-46 riik, mis oli ametlikult kuningriik, kuid kus puudus kuningas. Esmalt takistasid valikut vaidlused, keda troonile lubada ja kui selgus, et kellelgi pole piisavat toetust, otsustatigi, et valitsegu parem regent. Suure osa perioodist oli selleks üks ja sama mees. Mis riik?

2. 2010. aastal tuvastati Eestis esimest korda hobusipelgate hulka kuuluv *Camponotus fallax*. Mujal elab see sipelgas vanades lehtpuistutes, peamiselt tammikutes ja vanade tammede koore all. Eripärane on aga asjaolu, et sipelgas tuvastati toitumisuuringu käigus ühe looma maost. Elavana pole teda looduses veel leitud, mistõttu pole sipelgal ka eestikeelset nime. Kelle kõhust sipelgas leiti?

3. 2012. aastal läksid Leedu olümpiakomitee presidendi valimisel vastakuti kaks Sydney mängude kullavõitjat: Virgilijus Alekna ja Daina Gudzinevičiūtė. Võitis viimane, kellest sai 2018. aastal ka esimene leedulane Rahvusvahelise Olümpiakomitee liikmete seas. Gudzinevičiūtė oli naiste seas omal alal ajaloo esimene olümpiavõitja. Millisel konkreettsel võistlusalal? (Spordiala nime eest 1 punkt). Eestlastel on sel võistlusalal parimaks jäänud Souli olümpia 7. koht.

4. Juuresolev maal on kunstniku diplomitöö aastast 1894. Aastal 2021 avati Salduse kiriku trepil Sandis Aispursi looduna maali taaselustav skulptuurigrupp. Kes on see kunstnik ja ühiskonnategelane, kelle maali sedasi tähistatakse?

5. Tölkes tähendab selle nimi "musta draakonit". See on grupp aromaatsaid teesid, mille töötlus on kõige aja- ja energiamahukam. Pooleldi kääritatuna on see musta ja roheline tee vahepealne ja öeldakse omavat mõlema parimaid omadusi ühekorraga. Mis tee?

6. Pildil nähtav kampsunitüüp on viimastel kuudel leidnud kajastamist moe- ja meelelahutusajakirjades nagu Vogue ja Vanity Fair, kõik tänu ühele filmile. Kampsunid valmistas filmi jaoks 83-aastane Delia Barry, kes on kirklik hobikuduja ning nägi palju vaeva, et teha autentselt järgi saja aasta tagust lõiget. Milline 2023. aastal parima filmi Oscarile kandideerinud linateos vallandas selliste kampsunite maania?

7. Eesti omavalitsustest on kõige suurem kaitstava territooriumi osakaal Ruhnu vallas (66,1%), järgneb Kihnu (64,6%). Üle viiekümne protsendi territooriumist on kaitse all veel kahes omavalitsuses, mis mõlemad juhtuvad olema Harjumaal. Mis vallad?

8. Kuidas nimetatakse Auguste Comte'ist alguse saanud filosoofia suunda, mis seab kõige aluseks loodusteadustele omase mõõdetavuse ja range loogika? Selle kohaselt on võimalik tunnetada ainult nähtumusi, mitte olemusi. Palju senise filosoofia mõisteid ja õpetusi nimetati mõttetuteks, sest neid pole võimalik kontrollida vahetu kogemuse najal.

9. ChatGPT ja teiste sarnaste süsteemide kiirest arengust on enim kasu lõiganud see 1993. aastal USAs rajatud graafikaprotsessorite tootja. Pikka aega peamiselt mängumaaile keskendunud ettevõtte toodang osutus aga väga sobivaks tehisintellekti närvivõrkude treenimiseks ning nõudlus nende protsessorite järele on kasvanud hüppeliselt. Sel aastal on ettevõtte aktsia hind kerkinud juba üle kolme korra ning ettevõtte väärtus ületanud triljoni dollari piiri. Mis ettevõtte?

10. Kuuldav bänd esines esimest korda aastal 1975 ja tegeles peaaesjalikult teiste kaverdamisega. Bändi disainisid Jim Henson, Bonnie Erickson ja Michael Frith. Klahvkamehel särab kuldhammas, häält teevad lisaks talle ka Floyd Pepper ja Janice, saksipuhub Zoot, trummar on üldse pöörane nagu loom. Nad on Disney+ kanalil tänavu 10. mail linastunud sarja peategelased ja sellega seoses ilmus ka nende esimene album. Mis on selle peaaegu legendaarse ansambli nimi?

11. 1913. aasta 7. aprillil pidas Gustav Suits Tartus loengu, kus oli lubanud ära seletada, kes on ... Muu hulgas kirjeldas Suits teda Eesti vanasõnaga: "Eest kui ora, keskelt kui kera, tagant lai kui labidas". Varsti aga hakati Suitsu maha vilistama. Koosoleku lõpuks ilmus ka kõnealune ise kohale ja võttis sõna, eitades Suitsu süüdistust, et ta on "kiriklane". Ent temastki hakati üle karjuma. Koosolek lõppes käratsedes, kuulajad otsustasid üksmeeles, et lähevad hoopis kirikusse. Kellest pidas Suits loengu?

12. See on Karjala vanim linn (esmamainimine 1137) ja ainus, kus karjalased moodustavad enamuse. Kuni Põhjasõjani käis suur osa Venemaa kaubandusest Rootsiga just selle linna kaudu. Mis linn (venepäraselt Olonets), kus elanikke praegu umbes 7600?

13. Näete pildil kaht meest. Esimene neist on David, Saksa poliitik, Euroopa Parlamendi liige. Eestile väga lähedaste julgeolekupoliitiliste seisukohtadega mees on konservatiivse Euroopa Rahvapartei aseesimees. Teisel pildil on argentiinlane, jalgpalli maailmameister Alexis, kes algaval hooajal mängib Liverpooli klubisärgis. Mis on nende (peaaegu identselt) ühesugune perekonnanimi?

14. Balafon on Lääne-Aafrika päritolu ksülofonitüüp. Millest on selle pilli puhul valmistatud plaadikeste all olevad resonaatorid?

15. See 16. sajandil ilmunud teos on üks Hiina klassikalistest romaanidest. Wu Chengeni teos on võtnud aluseks buda munga Xuanzangi reisi Indiasse, kus soovis õppida budismi kohta kõike uut, mida Hiinas veel ei tunta, ning tuua tõlkimiseks kaasa nii palju käsikirju kui võimalik. Romaanis on autor peategelaseks seadnud munga õpilase ja asendamatu abilise võluahvi Sun Wukong, mille tõttu on inglise keeles teose pealkirjana kasutatud ka versiooni "Monkey". Milline romaan?

16. 2004. aastal nõudsid ornitoloogid Eesti Postilt aasta linu poolemiljonilise tiraažiga postmargi hävitamist, sest nende hinnangul kunstnik Vladimir Taiger ei kujutanud linde tõepäraselt. Ornitoloogide sõnul on selle linu pojad, kes juba jalgadel püsti seisavad, oma suuruselt vaid õige vähe vanalindudest väiksemad. Margil aga ulatusid sirgetel jalgadel seisvad pojad vaevalt vanalinnu kõhuni. Teadlaste protestist hoolimata mark ilmus. Mis lind oli segaduse keskmes?

17. See madala süvisega ühe- või kahemastiline puust kaubapurjelaev on tavalistest kaubalaevadest laiem, aga madalama süvisega. Teda kasutati eelkõige sisevetel või rahulikemates rannikuvetes. Eesti aladel levinud tüüp oli kinnise teki ja külgede klinkerplangutusega, kandejõuga ligi 200 tonni. Tal oli üks või kaks masti ja suur nelinurkne raapuri, mida sai kasutada ainult sobiva külge- või taganttuulega. Mis laevatüüp?

18. Kes on need kaks meest 1972. aastal New York Knicksi ja Los Angeles Lakersi vahelise NBA finaalmängu ajal tehtud fotol? (Tiitli võitis Los Angeles). Kui Michael Jordanil on kuus NBA meistritiitlit, siis vasakpoolsele mehele on neid koguni 13 ning parempoolsele samuti kuus.

19. Selle aasta kevadel lõppes Bud Lighti kaks aastakümnet kestnud ülemvõim USA müüduima õllemargina, kui konservatiivsemad ameeriklased kuulutasid boikoti Anheuser-Buschi toodangule seoses transsoolise naise kasutamisega reklaamnäona. Millise Mehhiko õlletootja mark Especial haaras müüduimate õllede esikoha?

20. Kuulete laulmas bändi "... i Собаки". Selle laulja ja eestvedaja on tänapäeva Ukraina menukaim kirjanik, kellelt on eesti ilmunud "Depeche Mode" (koguni kahes trükis) ja "Internaat". Ta sõdis demokraatia eest mõlema Maidani ülestõusu ajal. Kes?

21. Valgevene linn Štutšõn (Ščučyn) sai eelmisel aastal valmis mälestusmärgi (vasakpoolsel pildil makett) ühele 20. sajandi riigijuhile, ajendiks asjaolu, et too oli Esimese maailmasõja ajal seal vangilaagris. Ukraina sõja puhkedes tundus monumendi avamine aga ebasobiv ja nii jäigi kuu kangasse mässituna seisma. Kes on see mees, kellele on kujusid mujalgi Euroopas, näiteks Varssavis, nähtava, samuti temanimelise tähtsa ristmiku kõrval?

22. Kes avaldas 1886. aastal oma ajalehe kaasandena esimese eestikeelse taevakaardi, mille jaoks andis senituntud tähtkujudele eestipärased nimed, näiteks Pisuhänd (Lohe), Vanemuine (Lüür), Kalev (Kaksikud), Endel (Kefeus), Soome sild (Perseus), Rõugutaja (Karjane)? Suure Vankri täherühmad nimetas ta Maasikateks ja Kullerkuppudeks jne.

23. Marek Seer oli kümme aastat Valga haigla juht ja sai avalikkusele eeskätt tuntuks sotsiaalministeeriumi Covid-19 vaksineerimise korraldamise töörühma juhina. Freddy Tomingas on rokklaulja, kelle tuntumad ansamblid on olnud Shanon ja Must Hunt. Noorpõlves tegid need kaks meest aga koostööd hoopis teisel alal. Koostöö krooniks oleks pidanud saama võimalus Eestit esindada 1998. aastal, kuid neist sõltumatutel põhjustel ei antud neile selleks võimalust. Mis alal mehed koos tegutsesid?

24. Näete logo, mida üks organisatsioon (toona lühendiga TTS) kasutas 1965. aastani. Siis vahetati nii nime kui ka logo, viimast on korduvalt muudetud hiljemgi. Mis organisatsioon?

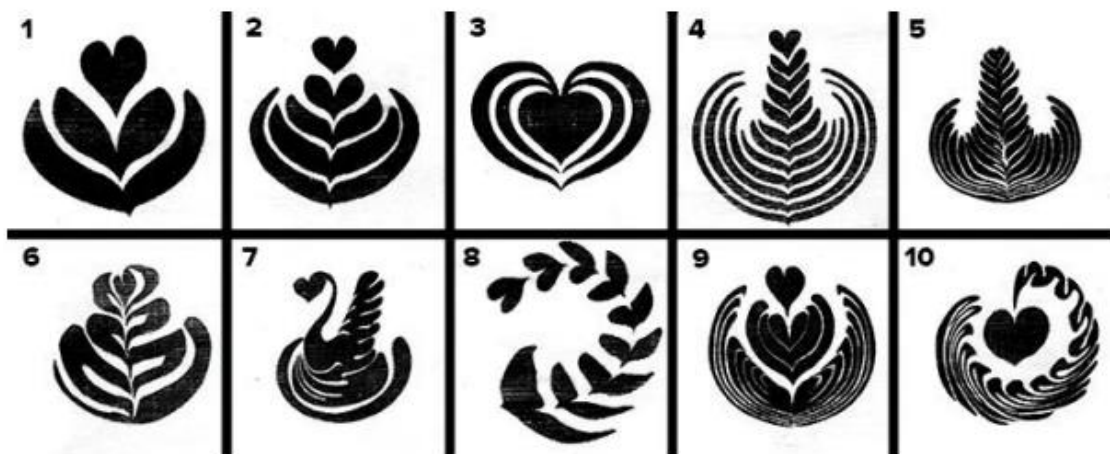
25. Seda sõna ("ribakesed") kasutatakse vähemalt kolme itaalia roa kohta. Algselt viitas see supile, mida valmistades nõristatakse kuuma leeme sisse muna ja juustude vedelat segu, nii et see kalgendub ribakesteks. Nõnda nimetatakse ka pühvlipest juusturibakesi, mida kasutatakse burrata-juustu sisus. Ja meile tuntuim kasutus viitab ühele magustoidule. Mis sõna?

26. Maailma suurim asustamata saar asub Kanada Arktikas ja on Eestist mõni tuhat ruutkilomeetrit suurem. Selle pind meenutab kohati sedavõrd Marssi, et teadlased on seal korraldanud Marsil elamise simulatsioone. Saar sai nime Inglise krahvkonna järgi ning abiks on ka mõtlemine ajale 419,2 miljonit kuni 358,9 miljonit aastat tagasi. Mis saar?

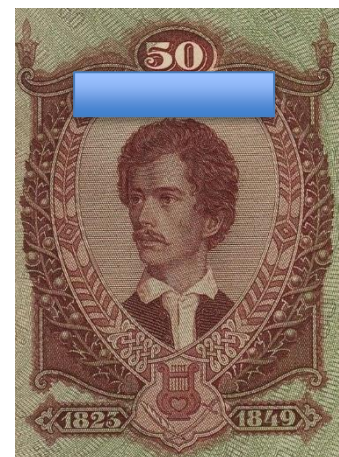
27. Milline firma on poolhaagiste turuliider Euroopas? Selle asutas üks Saksa vankrimeister 1892. aastal ning kasvas ettevõtet jõudsalt, kui suutis edukalt motoriseerimisega kaasa minna. Tänapäeval toodab ettevõtte umbes 61 000 haagist aastas, neist osa Leedu tehases. Mis ettevõtte? Näete osa logost.

28. Näete kujundeid, mis on kasutusel kohvile piimaga kujundite joonistamise võistlustel (latte art). Kujundite 1, 2, 4, 8 ja 9 ametlikes nimedes on ühe lille nimi. Millise?

29. Kuna tema vanemad olid slovakiid, sai ta sündides nime Alexander Petrovics. Vaesunud perest poiss valetas 16-aastaselt end vanemaks, et sõdurina ise endale elatist teenida. Aga juba kahe aasta pärast saadeti ta pärast haavata saamist sandina erru. Lõpuks oli tema saatus ikkagi lahingus hukkuda, kuigi läbi aja on ringelnud eri versioone tema pääsemisest. Nii korraldati veel 1990. aastal ekspeditsioon Burjaatiasse, kuhu olevat viidud toonased sõjavangid ja kust olevat leitud tema säilmed. Eestlased said tema loomingu esimest korda tuttavaks 1955. aastal Ellen Niidu tõlke vahendusel. Kes?

30. Kuulete muusikat 1982. aasta filmist, mis Wikipedia andmetel oli Nõukogude Liidu kinolevi kõigi aegade edetabelis teisel kohal. Selle filmi laulude esitamisega sai internetis kuulsaks Baimurat Allaberiye ("tadžikk Jimmy"), kes sai tänu sellele esinemisi ning isegi filmirole. Mis film?

31. Kuigi nime poolest võiks seda lille pidada orhideeks, pole ta seda mitte. See kahekojaline taim (*Antennaria dioica*) asustab tavaliselt kõige kuivemaid kohti männimetsades, metsateedel ja lagendikel, kus võib moodustada suure koloonia. Varre tipus on taimel tavaliselt neli kuni kümme õisikut, mis on omakorda ühinenud pehme välimusega liitõisikuks. Mis taim?

32. Esimene teadaolev avalik raamatukogu avati Eestis 1552. aastal. Selle aluseks oli samas paigas töötanud Reinhold Gristi eraraamatukogu. Annetuste ja päranduste toel kasvas raamatukogu järgnevatel sajanditel mitme tuhande haruldase teosega koguks. Tänapäeval moodustab see kogu vanima osa Tallinna Ülikooli Akadeemilise Raamatukogu varamust. Kus too raamatukogu algul tegutses?

33. Filipiinide suvepealinnaks ristitud linna juhtis aastail 1919-1937 hollandi päritolu ameerika insener Halsema, kelle nime kannab pikalt oma riigi kõrgeimal asuvaks maanteeks olnud (ja maailma ohtlikumate hulka kuuluv) 150-kilomeetrine trass. Vietnami sõja ajal rajasid ameeriklased siia Camp John Hay, kus sõjaväelased lahingute vahel puhata said. 1978. aastal selgitasid siin maailmameistri Karpov ja Kortšnoi. Mis linn?

34. Nähtav maal müüdi Haus galerii oksjonil 111 000 euro eest. Kes on autor ja kellest on ta inspiratsiooni saanud sel 1974. aasta maalil?

35. See luuletus ilmus Lehte Hainsalu 1972. aastal kogus "Siinpool Toone voolamist". Autori sõnul sündis luuletus tundmusest, kui palju möödarääkimised inimesi lahutavad. 1986. aastal viisistas selle luuletuse oma ansambli jaoks üks Eesti muusik, kellest 2003. aastal valminud dokumentaalfilm kannab samuti selle luuletuse/laulu pealkirja. "See oli tema saatuse laul," tõdeb ka Hainsalu. Mis oli luuletuse pealkiri, kes oli muusik?

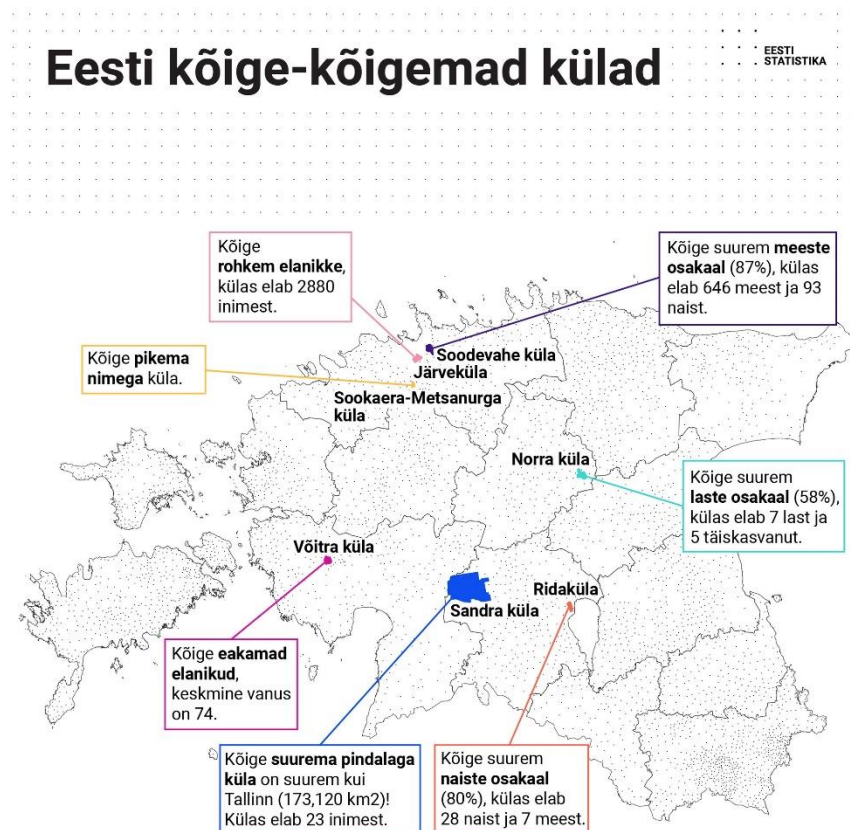
36. Eesti esimene disainmast on 2020. aastal Ristil avatud Soorebane. 2022. aasta augustis kerkis Tartu linna serva sama perekonna teine mast, 44 meetri kõrgune ja 18 tonni kaaluv ankurdatud mast. Mis nime see mast kannab?

37. Pildilolija on sündinud 1940. aastal Breslaus ja tema nimi tähendab tõlkes reedet. Jalgpalli mängis ta Bremeni Werderis. Treenerikarjääri alustas samuti Werderis ja jätkas Düsseldorfis Fortunas, hiljem on olnud nii Haiti, Türgi kui ka Gröönimaa koondise peatreener. Maailmakuulsaks sai ta 1980ndatel, karjääri loojangul treenis veel Silkeborgi ja Aalborgi klubisid. Kes?

38. Selle Chicago praeguseks palju tunnustust saanud teatritrupi asutasid 1974. aastal Terry Kinney, Jeff Perry ja Gary Sinise, nende esimeste värvatud näitlejate seas oli ka näiteks John Malkovich. Tracy Lettsi “Augustikuu” tuli esimesena välja just selles teatris. Teater sai nime ühe kirjandusteose järgi, mille järgi on lisaks nimetatud üks Kanada-USA rock-ansambel (tuntum hitt aastast 1968) ning sama nime kannab ka DC Comicsi universumi pahalane, keda filmilinal on mänginud Cieran Hinds. Milline teatritrupp?

39. Hiljutine Statistikaameti ülevaade Eesti kõige-kõige küladest toob esile Soodevahe küla, kui kõige suurema meeste osakaaluga küla. Selle põhjuseks on tõenäoliselt üks 2018. aastal külas tööd alustanud asutus, mille direktor on Hannes Liivak. See on üks kolmest sedalaadi asutusest Eestis. Mis asutus?

40. Kuulete kirikulaulu „Be still, my soul“, mille Jane Laurie Borthwick kohandas ühest tuntud klassikalise muusika

palast. Itaalias lauldakse sama viisi teinekord “Veglia al mattino” sõnadele. Norras kirjutas sellele oma sõnad Päästearmee ohvitser Henry A. Tandberg ja see on “Stjernesangeni” nime all senini populaarne. Millisel teosel kõik need kohandused põhinevad (helilooja ja teos)?

41. Ta sündis Hiroshimas, elas üle aatompommi ja lonkas seetõttu pärast terve elu. 1981. aastal kutsus Sony teda disainima vesti oma tehase töötajate vormirõivastuse jaoks (pildil). Kui seda nägi Steve Jobs, kutsus ta kunstniku tegema sama Apple'i töötajate jaoks. Selle firma töötajad aga ei olnud mõttest sugugi vaimustatud ja plaan jäi katki. Milline moekunstnik?

42. Kuigi tänapäeval toodetakse gripivaktsiine ka näiteks rakukultuurist, on endiselt kõige levinum aastakümneid kasutusel olnud meetod, mille puhul kasutatakse teatud looduslikku komponenti. Viirus süstitakse sellesse, lastakse tal mõned päevad paljuneda, siis inaktiveeritakse ja puhastatakse välja. Protsess on üsna aeglane (mistõttu põhinevadki iga hooaja vaktsiinid ennustusel, mitte tegelikult ringleva tüvel) ja selleks kulub väga palju küsitavaid asju. Mis on gripivaktsiini tootmise protsessis kesksel kohal?

43. Neil päevil 30 aastat tagasi püstitas küsitav Itaalias Chiaras oma alal Eesti kõigi aegade tipptulemuse. Aga kuna see tehti *show*-võistlusel, siis rekordina see kirja ei läinud. Aasta hiljem õnnestus sportlasel oma rekordit korrata, seekord igati tunnustatud võistlusel ning see püsib tänini ka Eesti rekordina. Kes oli see sportlane?

44. Napoleoni-aegsel Prantsusmaal oli naistel keelatud ettevõtet omada, kui mees või isa ei lubanud. Erand tehti leskedele. Selle kasutas ära Barbe-Nicole (neiupõlvenimega Ponsardin), kelle abikaasa veini- ja tekstiiliäri oli pankroti äärel. Mehe varase surma järel sai ta äiapapalt laenu ja ehitas üles ühe tänapäeva tuntuima šampanjakoja, kasutades kaubamärki "... lesk". Milline šampanja?

45. Kui 1525. aastal toimus paastu ajal Tallinnas ordumeistri saabumisel pidulik vastuvõtt, siis pakuti loomulikult söögiks ainult kala. Liha söömine oli paastu ajal keelatud. Aga laual oli siiski kaks erandit: ühe Eestis elava imetaja liha ning teise saba. Seejuures oli just saba eriline delikatess, sest seda pakuti ainult kolmele kõige tähtsamale isikule. Mis loomad leidsid tee paastulauale?

46. Suurbritannia asus seda raudteed rajama 1896. aastal, alustades Mombasast ja jõudes viis aastat hiljem läbi Nairobi Victoria järve kaldale Kisumusse. Kodumaal pälvis projekt palju pahameelt, kalliduse tõttu nimetati seda parlamendis isegi Lunatic Expressiks, kuid tagantjärele on selgunud, et kaubanduse ja põllumajanduse arenguga saavutatud majanduskasv korvas kulud täielikult. Tänu raudteele arenes Kenya tänapäevaseks, sai alguse safariturism ning vähenes vajadus orjade järele. Millist tänapäeva mõistes ebatäpset nime kandis see raudteeliin?

47. See ansambel lasi oma 1976. aasta albumi „Presence“ kaanepildi jaoks valmistada spetsiaalse eseme (pildil), mida seitsaadi kutsutaksegi The Object. Lisaks lasid nad valmistada täpselt tuhat füüsilist eset, millest igaüks on nummerdatud ja on saanud kogujate seas äärmiselt ihaldusväärteteks. Milline ansambel?

48. 1670. aastate esimesel poolel Tallinna jõudnud kunstnik sündis Königsbergis, sai seal esmase väljaõppe ning suundus õpi- ja rännuaastateks Danzigi, Stockholmi ja Riiga. Tallinnasse jõudes oli ta väljaõppinud kujunikerdaja sell ja otsis oma oskustele vastavat elu- ja töökohta. Oma koha leidis ta Elert Thiele majas Olevimäel. Vähem kui aasta pärast vana meistri surma abiellus ta Thiele noore lese Anna Martensiga, kes oli selleks ajaks temast juba lapseootele jäänud. Laps sündis septembris, viis kuud peale laulatust, mis teenis kogukonna halvaks panu. Tema elu ja loomingut on uurinud teadusprojekt „Tallinna Pheidias, ülbe ja andekas“, tänu millele sündis ka temanimeline veebileht. Mis oli selle nikerdaja nimi?

49. Peale ekvaatoril asuvate riikide on veel neli riiki, mille territooriumid jäävad nii põhja- kui ka lõunapoolkerale. Kaks neist on Prantsusmaa ja Suurbritannia. Millised on kaks ülejäänud põhjapoolkera riiki, mida ennast ekvaator ei läbi, kuid millel on kummalgi üks väike saareke lõunapoolkeral?

50. Läbi aegade on kuus filmi teeninud kinokassades enam kui kaks miljardit dollarit. Milline näitleja on mänginud neist filmidest neljas, seejuures mitte üheski neist oma loomuliku nahatooniga? Tema kehastatud tegelaskujud neis filmides on Neytiri te Tskaha Mo'at'ite ja Gamora.

Vastused:

1. Ungari
2. (Pruun)karu
3. Jahilaskmise kaevikrada
4. Janis Rozentals
5. Oolong
6. "Inisherini hinged" ("The Banshees of Inisherin")
7. Kuusalu, Viimsi
8. Positivism
9. Nvidia
10. Dr Teeth and the Electric Mayhem (telesarjast Muppets)
11. Jaan Tõnisson
12. Aunus
13. McAllister / MacAllister
14. (Pudel)kõrvitsad
15. "Teekond Läände"
16. Valge-toonekurg
17. Lodi
18. Phil Jackson, Pat Riley
19. Modelo
20. Serhi Žadan
21. Charles de Gaulle
22. Ado Grenzstein
23. Kelgutamine (Eesti kahekelk kvalifitseerus Nagano olümpiale, kuid Kelguliit otsustas neid mitte sinna saata)
24. Eesti Televisioon / ETV
25. Stracciatella
26. Devon
27. Schmitz (Cargobull)
28. Tulp
29. Sandor Petöfi
30. Disco Dancer
31. Kassikäpp
32. Oleviste kirik
33. Baguio
34. Peeter Mudist ja Lydia Koidula
35. "Teisel pool vett", Urmas Alender
36. Sookurg
37. Sepp Piontek (Taani 1980ndate imekoondise peatreener)
38. Steppenwolf
39. Tallinna vangla
40. Jean Sibelius, "Finlandia"
41. Issey Miyake
42. (Kana)munad
43. Valeri Bukrejev
44. Veuve Clicquot ("Veuve" tähendab leske)
45. hüljes, kobras (toonane loodusteadus käsitles kobrast loomana, kuid tema soomustega kaetud saba kalana)
46. Uganda Railway
47. Led Zeppelin
48. Christian Ackermann
49. Norra ja Ekvatoriaal-Guinea
50. Zoe Saldana